

Det nordiska kyrkomusikermötet i Helsingfors.

Vanskligt är att ur minnets dunkla degel söka vaska fram skönt skimrande guldkorn. Då nu trots detta här göres ett blygsamt försök, sker det med allehanda reservationer för glömska, subjektivitet och ofullständighet. Och åtskilligt annat!

En god regel i kyrkomusikerns ABC är emellertid, att preludiernas längd bör vara kort. Därför snabbt in medias res — vilket i detta sammanhang innebär Storkyrkan i Helsingfors torsdagen den 7 maj på kvällen. Det vida, vita och luftiga kyrkorummet, omgivet av mäktiga klassiska kolonner, skänker en känsla av både ringhet och lyftning. Redan på den mærgrika psalmsången märker man granneligen, att här kyrkomusikens vänner äro samlade till gudstjänst. Biskop A. Lehtonen talar livfullt och manande om huru Guds egen Ande föder den nya sången i människors hjärtan, en lovsång till Herren. Biskop M. von Bonsdorff talar kärnrika och kloka ord om centrum i kyrkans heliga musik: Gud själv, Hans Ord, Hans gudstjänst. — Det Andra Nordiska Kyrkomusikermötet har sålunda inletts med samling och andakt inför kyrkans Herre; av samma koncentrationens strama och hälsosamma linje präglades också det efterföljande programmet helt och hållet.

I Ridarhusets minnesrika högtidssal med vapensköldarnas mångfald på väggarna skedde senare mötets officiella öppnande i närvaro av bl. a. presidenten Svinhufvud; den finska regeringen hade överhuvudtaget visat stort tillmötesgående och förståelse för mötets syfte. Centralkommittéens ordförande, kyrkoherden dr. G. Moliis-Mellberg, hälsningstalade. Skenbart underligt och världsfremmande kunde det måhända tyckas att samlas som nyss skett i stilla tempelrum, då krigiska trumvirvlar dåna utifrån världen och kalla till kamp. Men att så samlas betyder icke att feigt fly undan, utan det betyder att undfå mera av kraftens och kärlekens starka ande till verk i Guds värld. Avsikten med detta nordiska möte är icke ett fördjupande i allsköns historiska petisser och finesser. Kyrkans musik såväl som kyrkans tro näres väl av traditionen och historien men klavbindes icke av dem; då förfuskas den reformatoriska kraften i kristendomen.

Finlands undervisningsminister dr. O. Mantere hälsade å regeringens vägnar mötet välkommet och framhöll, att arbetet på den nordiska kyrkomusikens främjande har stor betydelse för kyrkans gärning i de olika folkens liv och för den nordiska gemenskapens befastande och bestånd. — Som bevis för att så verkligen är fallet, framträdde därefter de olika organistförbundens representanter. Bakom deras ord förnams en stark vilja till samling om det väsentliga i kyrkomusikerns gärning; kyrkomusiken är en förkunnelse, framhölls sålunda. Gudstjänsten är den gemenskapens grund, på vilken vi samlas, betonade en annan talare; att framställa gudstjänstens härlighet och ge impulser till dess berikande vore Helsingforsmötets innersta syftemål.

Uppfriskande och medryckande var det inledningsföredrag, som Biskop G. Aulén därpå höll om »Kyrkomusikens tjänaregärning». Den nyare kyrkomusikaliska utvecklingen ter sig så mycket mera ljus och glädjande mot bakgrunden av det senare 1800-talet och innebär utan tvivel ett kyrkligt nyvaknande, som kanske endast reformationen kan erbjuda motstycke till. 1800-talets alltför romantiska och känslöbetonade kyrkomusik i all sin stillöshet var i själva verket ett ganska självfallet resultat av tidens överdrivna individualism, en frihetens karrikatyr. Koralems gamla förbindelse med ädel folkton hade gått förlorad redan jämförelsevis tidigt, och nu utfylldes denna brustna samhörighet genom åtskillig visserligen folklig men tillika banal, ja, vulgär musik. Den djupaste anledningen härtill finna vi i tidens andeliv. »Blandningsreligiositeten» måste framkalla effekter som de ovan antydda; genom försöket att sammansmälta kristet och icke kristet, religiöst och profant, utvecklades även kyrkomusiken i ovan antydd riktning. — Däremot består den kyrkomusikaliska renässansen i kristlig och kyrklig självbesinning. Den kristliga självbesinningen ledde till en rensningsprocess, ett sökande efter den äkta kristna tonen i lära och förkunnelse, vilket hade betydelsefulla konsekvenser också för kyrkomusiken. Det ledde nämligen till förnyad kontakt med kyrkans gamla musikskatt, som fick berika och befrukta den framväxande nya kyrkomusiken. — Den kyrkliga självbesinningen återförsakade ett nyupptäckande av reformationens kyrka såsom en evangeliets samfundsskapelse, präglad av evangeliets objektiva väsen. Kyrkans musik framstår därför ånyo som en sann *musica sacra*. Dess innersta ton är *adoratio*, dess uppgift att vara evangeliets tjänare.

De båda arbetsfyllda och innehållsrika dagarna den 8—9 maj inleddes i Storkyrkan med gregoriansk matutin, utförd av kyrkokörer från Tölö. Den gregorianska musiken synes ännu icke vara så allmänt känd i Finland, men koraldagarna i Helsingfors i fjol förefalla att ha uppkallat åtskilliga förkämpar för denna betydelsefulla musik. De båda nämnda matutinerna skänkte rik behållning ur både uppbygglig och musikalisk synpunkt.

Utanför Ständerhuset, mitt emot Snellmans ståtliga staty, fladdrade alla de nordiska ländernas flaggor festligt och färggrant, när mötet på fredagen kl. 10 där sammanträdde till sitt första plenum för att dryfta »Orgelrörelsen». I den med fast otrolig omsorg och nitälskan redigerade programbok, som före mötets början genom kursbestyrelsen utsänts till de anmälda deltagarna¹⁾, hade samtliga inledningsanföranden, behövligen översatta av pastor Ilmonen, samlats och införts, varför samtalet kunde begynna utan tidsödande tolkning av diskussionsinledningarna, som alltså förutsattes bekanta för de närvarande. — Diskussionen kunde (i likhet med

¹⁾ Andra Nordiska kyrkomusikermötet i Helsingfors. Mötets program. Helsingfors 1936. 260 sid., rikt illustrerad. Kan erhållas genom Nordiska Musikförlaget.

samtliga vid mötet förekommande) knappast sägas vara någon mordisk knivkastning, där envar med sammanbiten envishet förfäktade sin privata mening. Tvärtom framfördes i de officiella debatterna ganska enhetliga synpunkter, låt vara att de djupa leden kanske understundom opponerade sig i tysthet och att i de inofficiella överläggningarna man och man emellan meningarna voro rätt kraftigt divergerande. — Redan genom preses professor I. Krohns inledningsord gick en ton av övertygande tro på »orgelrörelsens» idéer. Domkantor E. Bangert, Roskilde, framhöll vikten av att ge orgeln dess ursprungliga, självständiga karaktär tillbaka och låta den realiter bli vad den idealiter skall vara: kyrkans kristna kultinstrument. Att orgeln därvid måste vara en verklig gudstjänstorgel, som passar för den lutherska gudstjänsttypen med Guds ord i förgrunden, och icke får vara vekt mänskligt känslobetonad, hävdar orgelrörelsen med skärpa. Men tal. ville för sin del ifrågasätta, om man alltid med lika stor bestämdhet kan dra gränsen mellan gudstjänstorgel och icke gudstjänstorgel. — Musikdirektör W. Åhlén replikerade härtill, att det svenska orgelrådets orgeldispositioner kunna anses vara rätt klara och normerande exempel på vad man bör förstå med en gudstjänstorgel. Men för att dessa dispositioner skola kunna effektivt utformas, kräves ej minst ingående samarbete mellan arkitekt och orgelbyggnadssakkunniga. — Denna sistnämnda synpunkt underströks från många håll, och mötet antog även en resolution, som ytterligare framhöll behovet och betydelsen av dylikt samarbete. Bland andra uttryckte direktör G. Petersson, Helsingfors, önskvärdheten av att ett officiellt orgelråd i Finland snart måtte komma till stånd. Men, påpekade tal. till sist, ett sådant blir aldrig tillräckligt effektivt, förrän man kommit till en nöjaktig lösning av den teoretiska frågan om orgelns egentliga uppgift vid gudstjänsten.

Efter en kortare paus samlades ånyo skarorna av intresserade i Ständerhusets stora sal, som fylldes till trängsel, för att överlägga om »Koralfrågan». Diskussionen gällde spörsmål, som arbetet på koralboksrevision i de olika nordiska länderna gjort aktuella, och berörde både skenbara småsaker såsom fermatens existensberättigande och huvudprinciperna för koralharmoniseringen. — Organist J. L. Emborg, Vordingborg, gav i sin inledningsartikel i programboken en klar och instruktiv exposé av den danska koralens öden genom tiderna. Först skisserades det efterreformatoriska skedet (fixerat i bl. a. N. Jesperssens graduale av 1573, som nu utkommit i en ny, avundsvärt förnämlig upplaga) med dess skatt av folkliga danska psalmmelodier, ofta i nära släkt med förreformatorisk kyrklig musik. Den senare utvecklingen medför emellertid, att den gamla förnäma och folkliga, högtidliga och livfulla psalmsången från reformationstiden förgätes och kyrkans musik blir allt mera profan. Främst genom Th. Laubs verksamhet har den gamla psalmtönen återfunnits och fått nytt liv. I nära an-

slutning till ädel folklig musik har under de sista åren åtskillig ny kyrkomusik skapats. — Att Finland å sin sida i fråga om sådan ädel andlig folkton är ett sällsamt rikt lottat land omvittnade professor I. Krohn och fil. mag. A. Maasalo, vilken senare i detta sammanhang påpekade den finska koralbokskommittéens grannliga uppgift att bland talrika goda inhemska koralvarianter söka utvälja den för gudstjänstbruk lämpligaste. — Musikdirektör D. Ahlén påpekade, att Sverige är märkvärdigt fattigt på värdefulla andliga folkmelodier i jämförelse med Finland, varför också de engelska eller amerikanska melodierna lätt vunnit burskap och utgöra ett svårt kyrkomusikaliskt crux, vilket gett anledning till en häftig, delvis t. o. m. hätsk debatt. — Från norskt håll framfördes intressanta synpunkter av sekreteraren i Norges organistförening E. Kjellsby, som med hänvisning till dr. O. M. Strandvik ifrågasatte, om icke de i Norge alltmer brukade folkliga koralmelodierna kunna ge upphov till en genomgripande förnyelse av nutida norsk kyrkomusik. Vid dessa och andra koralers harmonisering bör man emellertid sträva bort från den fyrstämmiga körsatsen och allt mer taga sikte på orgelkoralen. — Beträffande koralharmoniseringen gjordes f. ö. flera uttalanden, det mest frejdiga och temperamentsfulla av professor H. Klemetti, som framhöll, att allt småförnumstigt effektsökeri må strängeligen bannlysas från koralharmoniseringen; slika konster äro blott att likna vid småpojknas lek med barkbåtar vid stranden av en stor, klar älv, som bred och lugn strömmar mot havet.

På lördagsförmiddagen sammanträdde mötet till sin tredje, otivelaktigt tyngst vägende diskussion om »Liturgiska förnyelsesträvanden». Såsom kyrkoherde K. Peters framhöll i sin inledande artikel, är behovet av dylik förnyelse trängande och allmänt erkänt, men när det gäller vägarna härtill, är enigheten ofta slut, och de mest skiftande förslag framkastas. Svenska kyrkan äger emellertid bland sina bekännelseskrifter ett viktigt liturgiskt dokument: 1572 års kyrkoordning, som ger berikande anvisningar för nattvards- och bönelivets återuppblomstring inom kyrkan. Ett arbete i denna kyrkoordningens anda gör allehanda praktiska spörsmål aktuella; flera nattvardsprefationer äro av nöden, liksom gammalkyrklig introitussång och bönegudstjänster med Psaltaren som grundval äro andra önskemål. Givetvis tarvas flera frivilliga krafter, än vad kyrkan för närvarande disponerar. Därför skulle kurser för frivilliga församlingstjänare vara till stort gagn jämte liturgisk-musikaliska utbildningsanstalter, där präster och organister kunde mötas till gemensam utbildning.

Från dansk sida ljödo liknande tongångar. Behovet av liturgisk förnyelse är i Danmark en större livsfråga för kyrkan än kanske på något annat håll i Norden. Danmark är, när det gäller gudstjänstens nuvarande fattigdom, att likna vid bonden Paavo, som irstens järnnätter utblottade och ställde på bar backe; den danska mässan av i dag är närmast en liturgisk parodi — så mycket

mera tragisk, om man ser den mot bakgrunden av den tidigare blomstringen på gudstjänstlivets område. Men det gäller därför för Danmarks kyrkofolk att likt bonden Paavo gräva dubbelt djupa diken och oförtrutet verka för att åter göra den danska gudstjänsten till en verklig församlingsmessa.

Frågan om liturgisk förnyelse är en av de viktigaste men tillika mest komplicerade i nutida kyrkoliv, framhöll teol. kand. L. Apajalahti, Helsingfors. Många och skiftande synpunkter skära varandra, då den frågan blir brännande, men den utslagsgivande måste städse vara den religiösa, så visst som gudstjänsten spirar ur trons evighetsgrund. Bakom den flerstädes framträdande liturgisk-kyrkliga nyorienteringen pulserar ett verkligt vaknande tros- liv, som lever i heliga, från fäderna ärvda former. Kyrkobegreppet i sin helhet och särskilt kyrkans heliga gudstjänst ha på ett nytt sätt blivit levande för denna »rörelse». Därför framhåller den med kraft, huru gudstjänsten är en ouplöslig enhet av altartjänst och predikan. Församlingen måste väckas till förnyat medvetande om att den liturgiska bönen är en Andens härliga gåva. Predikan å sin sida skall vara ett verkligt Kristusvittnesbörd, icke ett tal om människan, ett vittnande om subjektiva känslotillstånd; Ordets objektivitet måste få verka även i och genom predikan. »Den liturgiska gudstjänströrelsen... vill samtidigt såväl vidga som fördjupa vår gudstjänstsyn, så att vi se gudstjänsten som en härlig helhet, som Guds Andes stora gåva, i vilken ordets kyrka och den bedjande och lovsjungande kyrkan förena sig till att frälsa själarna och till att ära Gud.»

Diskussionen på eftermiddagen om »Körens uppgift» anslöt sig nära till den föregående. Körens uppgift är givetvis att stödja församlingens sång och att ombesörja den ordets förkunnelse i toner, som hymnsången utgör. Därvid får det aldrig bli fråga om någon musikalisk underhållning, halvt konsert, halvt gudstjänst. Kyrkosången är icke begränsad till en musikalisk prestation; den måste fastmer tjäna gudstjänstens innehåll. — Härtill kommer, framhöll några talare, ytterligare en uppgift: att utföra mässmusiken. För detta kräves emellertid, att koralkören (d. v. s. den choraliter sjungande kören) blir en fast och legal institution i våra kyrkor. På större högtidsdagar må körens flerstämmiga figural-sång vara på sin plats. Hymnen bör under alla omständigheter fixeras och intagas i handboken. Körens sång är icke ett festligt inslag i gudstjänsten utan en för liturgien oundgänglig faktor.

Helig musik ur kyrkans rika förråd krönte dagarna i Helsingfors likt ädla kapitalornament. »Suomen Laulu» under ledning av professor H. Klemetti förde oss in i den nyare finska kyrkomusikens rätt särpräglade miljö. Den norska konserten anknöt intressant och värdefullt till norsk folkton, och den danska orgelkonserten i den nybyggda Mikael Agricolakyrkan formade sig till en överblick av den senare inhemska orgellitteraturen, som impone-

rade. Den svenska konserten gjorde kanske det starkaste intrycket (sagt utan lokalpatriotism!). Engelbrektskören under D. Ahlén gav fullödig tolkning åt såväl äldre som yngre körmusik, och Johanneskyrkans mäktigt romantiskt disponerade orgel ljöd klassiskt klar och klingande, då musikdirektör A. Runbäck framförde nyare svenska orgelkompositioner.

Mycket vore väl att även i övrigt omnämna. Den rika och givande personliga samvaron under dagarna må särskilt framhållas; våra gästfria finska värdar hade sannerligen icke sparat någon möda för att skapa en så festlig och förnämlig ram som möjligt kring mötet. Sälunda mottog den finske undervisningsministern mötesdeltagarna i f. d. ryska guvernörspalatset, numera ministerhotellet. Det var en egenartad känsla att så få samlas till fredlig och angenäm samvaro på denna högeligen historiska plats. Förnimmelsen av historiens och traditionens värde och betydelse gjorde sig också starkt märkbar, då de utländska mötesdeltagarna vid ett tillfälle voro inviterade av chefredaktör Amos Andersson till en värdefull musikstund i dennes förnämliga bibliotek, inrett till museum i medeltida kapellstil med en rik och dyrbar kollektion av allehanda kyrkliga klenoder.

Vanskelig har uppgiften varit att i tryck fixera minnesbilderna från Helsingforsmötet; än vanskligare är att nu sist samla intrycken i en enda brännpunkt. Men det synes mig, att man skulle kunna sammanfatta dem i tre ord ur den hymn, Engelbrektskören sjöng vid samvaron under den första mötesaftonen: Deo dicamus gratias! Det var icke blott ett improviserat anslag, ett skönt men tillfälligt preludium; det var fastmera den cantus firmus, som stark och bärande gick genom hela det Andra Nordiska Kyrkomusikermötet år 1936, ja, som ännu förpliktande dröjer kvar som ett tonande och heligt minne.

Pehr Edwall.

Postludier.

Der hersker i Organistkredse divergerende Anskuelser om, hvorvidt Præludierne, der indleder Gudstjenesten — saavel som de Forspil, der spilles før hver enkelt Salme — samt endelig de Postludier, der danner Afslutningen paa hele Gudstjenesten, bør være den enkelte Organists frie Improvisation, eller om det bør foretrækkes, at Organisten til disse Opgavers Løsning hellere bør benytte trykt — eller, paa Forhand udarbejdet, skriftligt — Materiale. I stadigt større Omfang kan det vist siges, at man fra de improviserede Præ- og Postludier gaar over til Benyttelse af i For-

Postludier. Samlade och utgivna av Albert Runbäck och Waldemar Ahlén (Nordiska Musikförlaget, Stockholm).